

Naar een meer evenwichtige vertrouwensrelatie met de cliënt

Tine Luyten
Juriste IAB

In de relatie tussen de cliënt en de accountant en/of belastingconsulent neemt vertrouwen een centrale plaats in. Naast de professionele deskundigheid van de accountant en/of belastingconsulent put de cliënt dit vertrouwen uit de deontologische omkadering van het beroep.

In het eerste deel van deze bijdrage behandelen we de verschillende stappen van de opvolging van confraters. Vervolgens focussen we ons op de overdracht van het boekhoudkundig en fiscaal dossier. Tot slot reiken we een aantal tips aan die kunnen bijdragen tot de uitbouw van een evenwichtige vertrouwensrelatie met de cliënt.

I. Opvolging van confraters

De cliënt beëindigt de samenwerking met zijn accountant en/of belastingconsulent en klopt aan bij een andere confrater voor de behartiging van zijn boekhoudkundige en fiscale belangen. Quid faciendum? Wat te doen?

1. De opvolgende confrater zal eerst en vooral de uittredende confrater (aangetekend) moeten inlichten over de opvolging. Ook dient hij te informeren of er openstaande ereloonnota's zijn en zal hij in voorkomend geval moeten aandringen bij de cliënt om deze te betalen.

De deontologie voorziet *geen solidariteitsregel* (meer) die de opvolgende confrater verbiedt de werkzaamheden aan te

vatten zolang de uittredende confrater niet betaald is.¹ De opvolger heeft enkel een plicht tot aandringen, maar hoeft zijn werkzaamheden niet *on hold* te zetten of op te schorten tot de vorige confrater betaald is. Bij de advocaten heeft de solidariteitsplicht lange tijd bestaan.² Wanneer de cliënt de niet-betwiste staat van kosten en ereloon nog niet betaald had, mocht de opvolgende advocaat de zaak niet voortzetten noch een provisie vragen, tenzij met het akkoord van de voorganger. In theorie moest de cliënt dus eerst de onbetwistbaar verschuldigde som voldoen vooraleer de opvolgende advocaat prestaties kon verrichten in het dossier. Deze solidariteit als bescherming tegen niet-betalende cliënten moest in de praktijk echter genuanceerd worden. De opvolger mocht namelijk te allen tijde alle dringende plichten uitvoeren die nodig waren voor de verdediging van de cliënt.

¹ Zie mededeling inzake de overname van een dossier van een confrater, *IDAC-info*, nr. 18/1997 en art. 22 KB van 1 maart 1998 (hierna Reglement Plichtenleer). Het

Reglement Plichtenleer van het BIBF (KB van 23 december 1997) voorziet in zijn art. 17 exact dezelfde regeling.

² "Règlement de l'OBFG du 29 mai 2001 sur la

succession d'avocat" en de "Reglementen van de vroegere Nationale Orde van Advocaten" van 17 juni 1983 en 12 oktober 1989 inzake een advocaat die een confrater opvolgt.

Zowel de OVB (Orde van Vlaamse Balies) als de OBF (l'Ordre des barreaux francophones et germanophone) zijn recentelijk van deze solidariteitsregel afgestapt gezien de onverenigbaarheid ervan met het *mededingingsrecht*.³ De nieuwe regelgeving loopt parallel met die van het Instituut met een kleine en nuttige nuance bij de OBF. Wanneer de cliënt de staat van kosten en ereloon van de voorganger betwist, zal de opvolger de cliënt informeren over de mogelijkheden om de zaak in der minne te schikken (verzoening, bemiddeling, arbitrage). In de deontologische code van de Franse accountants vinden we een gelijkaardige verplichting.⁴

2. Vervolgens zal de uittredende confrater het dossier *onverwijld*, i.e. zonder uitstel, klaarmaken voor de overdracht. Zowel de documenten die eigendom zijn van de cliënt als deze die kaderen in de wederzijdse hulp en hoffelijkheid zullen worden overhandigd aan de cliënt of aan de gevolmachtigde opvolger (zie titel II).

In dit verband brengen we een tweeledige aanbeveling van de Raad van het Instituut in herinnering.⁵ Enerzijds verzoekt het Instituut zijn leden om *geen verbrekingsvergoeding* te vorderen wanneer de cliënt de samenwerking stopzet. Het principe van waardigheid verzet zich er immers tegen dat men via de omweg van zulke verbrekingsvergoedingen de betaling van achterstallige erelonen of van niet-uitgevoerde prestaties realiseert. Anderzijds is het Instituut bezorgd dat wanneer de cliënt de samenwerking eenzijdig verbreekt er bijkomende erelonen voor niet-uitgevoerde prestaties worden aangerekend onder de noemer '*administratieve kosten van beheer of organisatie*'. Merk op dat het Instituut niet *ipso facto* gekant is tegen het aanrekenen van zulke kosten, maar dan zal de opdrachtbrief uitdrukkelijk in deze mogelijkheid moeten voorzien.

3. Tot slot zal de uittredende confrater de overdracht moeten formaliseren door een gedagtekende inventaris op te stellen die zowel door de overdragende als de overnemende partij wordt ondertekend. Het belang van deze inventaris is niet te onderschatten. De opvolgende partij bevestigt op die manier immers dat de voorganger het dossier heeft overge-

dragen waardoor deze laatste op dit punt is ingedekt tegen eventuele latere deontologische en/of burgerrechtelijke demarches.

4. Het spreekt vanzelf, maar voor de volledigheid vermelden we dat deze basisregels inzake de overdracht van een dossier niet alleen van toepassing zijn tussen leden van het IAB, maar ook spelen in de relatie met de bedrijfsrevisoren (IBR) en de boekhouders-fiscalisten (BIBF).⁶

II. Overdracht van het dossier

Het Reglement Plichtenleer stipuleert dat de uittredende confrater op eenvoudig verzoek van de cliënt (of de gemandateerde opvolger) alle boeken en bescheiden die eigendom zijn van de cliënt en de documenten die kaderen in de wederzijdse hulp en hoffelijkheid uit handen moet geven. Welke boeken, bescheiden en documenten worden precies bedoeld?

De opvolgende confrater mag de werkzaamheden aanvangen, ook al heeft de cliënt de uittredende confrater nog niet (volledig) betaald

1. De *bewijsstukken* van de cliënt. Hieronder verstaan we de stukken die hij *tijdelijk* bezorgt aan de beroepsbeoefenaar en op basis waarvan de cliënt in theorie zijn eigen boekhouding zou kunnen voeren (facturen, creditnota's, contracten, ontvangstbewijzen, rekeninguittreksels, loonstaten...). Naast het feit dat deze stukken niet tot zijn eigendom behoren, mag de beroepsbeoefenaar strikt genomen niet langdurig in het bezit blijven van dergelijke documenten. De cliënt moet immers te allen tijde zijn financiële toestand kunnen verantwoorden tegenover de Belastingadministratie.

³ Voor de OVB zie "Reglement inzake opvolging" van 3 november 2004, B.S. 16 november 2004 (in werking getreden op 1 maart 2005). Voor de OBF zie "Règlement du 2 avril 2007 sur la succession d'avocats", B.S. 11 mei 2007 (in werking getreden op 1 juni 2007).

⁴ Art. 14 c van de "Code des devoirs professionnels" schrijft voor dat de opvolger "suggère par écrit à son client de recourir à la procédure de conciliation ou d'arbitrage de l'Ordre".

⁵ Aanbeveling Raad van 8 juni 1998 inzake de contractuele relatie tussen de externe

accountant en zijn cliënt, *IDAC-info*, nr. 13/1998.

⁶ Deontologische aanbevelingen van respectievelijk 29 september 1997 en 27 oktober 1997.

2. De *boekhoudkundige dagboeken*, de documenten die deel uitmaken van de wettelijke boekhouding en de officiële documenten die werden opgesteld door de confrater op basis van de stukken en objectieve inlichtingen die de cliënt hem heeft bezorgd. De jaarrekening, de bijlagen bij de jaarrekening (o.a. afschrijvingstabel, toelichting investeringsaftrek), de balans, de historischeken, de wettelijke dagboeken, het inventarisboek, het centraal dagboek,... Wettelijk gezien moeten deze documenten op de zetel van de vennootschap worden bewaard.⁷ Het is aan te raden dat deze documenten dus minstens eenmaal per jaar worden afgedrukt en aan de cliënt worden bezorgd. Om betwistingen te vermijden kan de beroepsbeoefenaar de cliënt laten tekenen voor de ontvangst ervan. Als de cliënt in een latere fase nog eens om een afdruk vraagt, kan daar eventueel een administratieve vergoeding voor worden aangerekend.

3. Een kopie van de *fiscale aangiften* inzake de personenbelasting, de vennootschapsbelasting, en de btw.

Op de werkdocumenten kan de cliënt geen eigendomsrecht doen gelden

4. De *catch-all*-bepaling van 'alle documenten die kaderen in de wederzijdse hulp en hoffelijkheid' fungeert als een soort vangnet. De elektronische boekhouding is hiervan misschien het meest markante voorbeeld. Daarnaast wordt het de uittrekkende confrater aangeraden om ook het permanent dossier (met bijvoorbeeld kopieën van de statuten, notariële akten, notulen,...) te bezorgen aan de opvolger.

5. Op de *werkdocumenten* kan de cliënt geen eigendomsrecht doen gelden. Voorafgaande opzoekingen, voorbereidende nota's, kladnota's, berekeningen etc. mogen, maar moeten niet worden afgestaan.

6. Ook het *niet-vergoede resultaat van de intellectuele arbeid* moet niet uit handen worden gegeven.⁸ De cliënt kan hierop geen eigendomsrecht claimen en kan niet verwachten dat de confrater gratis werk zal afleveren. In tegenstelling tot de uitoefening van retentierecht op de boeken en bescheiden van de cliënt, zal de inhouding van het niet-vergoede resultaat van de intellectuele arbeid (bv. een financieel advies) het de cliënt niet onmogelijk maken de boekhoudkundige en fiscale wetgeving na te leven. Hij kan het werk immers zonder enig probleem laten overdoen door een andere beroepsbeoefenaar. Let wel, de encodage of de inschrijving in de boeken wordt niet beschouwd als intellectuele arbeid.⁹

Het Instituut hanteert een strikt retentieverbod, maar is niet doof voor de professionele besognes van zijn leden

III. Verantwoording retentieverbod

Volgens de heersende opvatting binnen de rechtsleer en rechtspraak is de uitoefening van het retentierecht afhankelijk van een aantal cumulatieve voorwaarden. De meest in het oog springende voorwaarde is die van de juridische of materiële connexiteit. Dit wil zeggen dat er een samenhang moet bestaan tussen de schuld van de schuldenaar en de zaak die wordt ingehouden door de schuldeiser (*debitum cum re junctum*).

Er is sprake van dergelijk verband wanneer de accountant en/of belastingconsulent de afgifte van de boekhouding weigert omdat de cliënt de erelonen niet betaalt. Toch is de uitoefening van een retentierecht niet geoorloofd. Dit vraagt om een grondige verantwoording.

⁷ Art. 1 van de Wet van 17 juli 1975 op de boekhouding van ondernemingen, B.S. 4 september 1975.

⁸ A. KILLESSE, "Le droit de rétention ou non

du professionnel comptable sur ses propres travaux", *Comptabilité et Fiscalité Pratiques* 2000, 459; V. SIRJACOBS, "Standpunt van het BIBF inzake het retentierecht op documenten.

Discussie betreffende de draagwijdte van het principe", *Pacioli*, nr. 20, 15 december 1997.

⁹ Kort. Ged. Rb. Luik 22 september 1993, *J.L.M.B.* 194, 309.

1. Om te beginnen is de *vertrouwensband* in de relatie met de cliënt essentieel. Dit basaal vertrouwen kan er niet zijn als de cliënt niet de garantie heeft dat zijn boeken en bescheiden niet het voorwerp kunnen uitmaken van een retentierecht. Dit vertrouwen kan er niet zijn als de boeken en bescheiden tegen de cliënt gebruikt kunnen worden als drukkingsmiddel.

Niet alleen het *individuele imago* van de beroepsbeoefenaar krijgt een knauw door zich op het retentierecht te beroepen. Het Instituut zal immers de binnengelopen klacht tegen zijn lid moeten onderzoeken en hem desgevallend moeten doorverwijzen naar de tuchtinstanties. Het werpt ook een smet op het *collectieve imago* van alle beoefenaars van de boekhoudkundige en fiscale beroepen in het algemeen en de accountants en de belastingconsulenten in het bijzonder. Het imago van professionele deskundigen moet vertrouwen inboezemen. Openlijke twisten en gerechtelijke veroordelingen komen hier allesbehalve aan tegemoet en veroorzaken een grote ravage in het vertrouwen van het publiek.

2. Vervolgens moet de cliënt zich op elk moment kunnen verantwoorden tegenover de *Fiscale Administratie*. Zonder zijn boeken en bescheiden kan de cliënt zijn fiscale toestand niet toelichten en wordt hij gedwongen om inbreuken te begaan op wettelijke bepalingen van openbare orde.

3. Het inhouden van de boeken en bescheiden kan ertoe leiden dat de belastingplichtige wettelijke bepalingen van openbare orde schendt. Wanneer de cliënt ten gevolge van het uitgeoefende retentierecht schade lijdt (bv. administratieve boetes en ambtshalve taxaties door laattijdige aangiftes) zal de *burgerlijke aansprakelijkheid* van de confrater in het gedrang komen. Het is betwifelbaar dat de verzekeraar hierin zal tussenkomen aangezien artikel 8 van de Collectieve Polis burgerlijke beroepsaansprakelijkheid de door de verzekerde opzettelijk veroorzaakte schade uitdrukkelijk uitsluit van de dekking.

4. De Belgische rechtsorde wordt gekenmerkt door het principe van de wilsautonomie of partijautonomie. Één van de facetten daarvan is de *contractvrijheid*: de cliënt is vrij om rechtsbetrekkingen aan te gaan en zijn medecontractant te kiezen. De cliënt moet zijn accountant en/of belastingconsulent dus in alle vrijheid kunnen kiezen zonder onder druk te worden gezet.

5. Tot slot oordeelde de kortgedingrechter van Brugge dat de boeken en bescheiden niet het voorwerp kunnen uitmaken van retentie of beslag omdat deze uitsluitend toebehooren aan de persoon van de cliënt en *niet omzetbaar zijn in geld*.¹⁰ Het boekhoudkundig en fiscaal dossier van de cliënt kan namelijk niet worden verkocht door de accountant en/of belastingconsulent. Dit criterium van de niet-omzetbaarheid in geld is misschien niet helemaal toereikend omdat het retentierecht in de eerste plaats een drukkingsmiddel is en pas in latere instantie eventueel wordt overgegaan tot de verkoop van de zaak waarop men retentierecht uitoefent.¹¹

Een wederzijds en evenwichtig vertrouwen blijft de hoeksteen van een duurzame professionele samenwerking met de cliënt

IV. Tips

Het Instituut hanteert weliswaar een strikt retentieverbod, maar is niet doof voor de professionele besognes van zijn leden. Hieronder bieden we een aantal doeltreffende tips aan die de accountant en/of de belastingconsulent kunnen wapenen tegen misbruiken en die kunnen bijdragen tot een meer evenwichtige relatie met de cliënt.

¹⁰ Kort Ged. Kh. Brugge, 18 november 1991, R.W. 1992-93, 1380.

¹¹ Y. BRULARD en S. HOUX, "Le droit de rétention et l'exception d'inexécution des

experts-comptables", *Comptabilité et Fiscalité pratiques*, septembre, 1996, 57.

1. Maak om te beginnen *duidelijke afspraken* met de cliënt, zeker wanneer je een 'risicodossier' overneemt. Halsoverkop aan de slag gaan om boetes en ambtshalve aanslagen voor de cliënt te vermijden is nobel, maar weinig lucratief als die risicocliënt zijn reputatie achteraf waarmaakt en een betalingsachterstand veroorzaakt. Zet die afspraken op schrift. Vermeld welke prestaties er geleverd zullen worden en wat de betalingsvoorwaarden zijn. In de rand hiervan kunnen wij meedelen dat het Instituut momenteel de mogelijkheid bestudeert om een type-opdrachtbrief uit te werken om die aan zijn leden te kunnen aanbieden.

2. Werk met *provisies*. Vraag voorafbetalingen op het ereloon. Voor cliënten die in slechte papieren zitten, kan een hoofdelijke borgstelling van een derde die er financieel kennelijk beter voor staat de risico's tot een minimum terugdringen.

3. Grijp tot slot op tijd in en laat de situatie niet uit de hand lopen. Volg de betalingen van de cliënt nauwgezet op en *short je prestaties desgevallend tijdelijk op* (*exceptio non adimpleti contractus*). Volgens vaste cassatierechtspraak kan in wederkerige contracten (zoals bijvoorbeeld een aannemingsovereenkomst) de 'gedupeerde' of de excipiens de uitvoering van zijn verbintenissen stopzetten (voeren van de boekhouding) zolang de medecontractant zijn verbintenissen niet nakomt (ereloon betalen).

De excipiens kan zich echter niet lichtzinnig op dit opschortingsrecht beroepen. De medecontractant zal zich namelijk eerst schuldig moeten maken aan een *ernstige en toerekenbare wanprestatie*. De wanprestatie hoeft niet volledig te zijn, een gedeeltelijke of gebrekkige uitvoering van de verbintenissen volstaat. Zij zal echter wel moeten voortvloeien uit de overeenkomst. Zo zal een accountant en/of belastingconsulent de uitvoering van zijn prestaties niet kunnen staken omdat zijn cliënt-huurder in gebreke blijft om het huurgeld te betalen. De niet-nakoming van de verbintenis van de cliënt mag ook niet voortvloeien uit de nalatigheid van de accountant en/of belastingconsulent (vereiste van de sub-

jectieve goede trouw). Bovendien zal er bij de belangenafweging geen onevenredigheid mogen zijn tussen de niet-nakoming van de verbintenis van de cliënt en de opschorting van de verbintenis van de confrater (vereiste van de objectieve goede trouw).¹²

Maak duidelijke, transparante en schriftelijke afspraken met de cliënt. Werk met provisie en volg de betalingen nauwkeurig op

V. Conclusie

Het is een moeilijke evenwichtoefening om de belangen van de beroepsbeoefenaars en die van de cliënten met elkaar te verzoenen. Enerzijds is er het recht van de beroepsbeoefenaar om op een correcte wijze te worden vergoed voor het verrichte werk en de vraag naar bescherming tegen de 'zappende', 'hoppende' en 'shoppende' cliënt. Anderzijds is er het recht van de cliënt om op elk moment van beroepsbeoefenaar te veranderen zonder dat hij daarin belemmerd mag worden door bijvoorbeeld de inhouding van zijn stukken of door de instandhouding van een solidariteitsregel.

In deze bijdrage hebben we willen benadrukken dat een evenwichtige vertrouwensrelatie een essentiële voorwaarde is voor een duurzame professionele samenwerking met de cliënt. Naast de mondelinge gebruiken zal de accountant en/of belastingconsulent echter onvermijdelijk een beperkt formalisme (schriftelijke communicatie, opdrachtbrief,...) moeten toelaten in de uitoefening van zijn beroep. •

¹² S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, boek 1, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2000, 997 p.;

L. LAMINE, *Het retentierecht*, Mechelen, Kluwer, 1993 (tweede editie), 234 p.